

BESZÁMOLÓ

Nemzetközi bűncselekmények a nemzetközi és nemzeti bírói fórumok joggyakorlatában (NKFI PD 105832)

Kutató: Kirs Eszter

A kutatás az alapvető célkitűzéseknek megfelelően zajlott egy időbeli és tartalmi változással. A kutatás teljesítéséhez egy év hosszabbítást kért a kutató, melyet az NKFI Hivatal kutatás-fejlesztésért felelős elnökhelyettese engedélyezett. Ezt az tette szükségessé, hogy jelentős munkaterhet hárított a témavezetőre az Európa Tanács HELP programjának „Transitional Justice” munkacsoportjában való tagsága, mely szakmailag illeszkedett a kutatási tevékenységhez. A munkacsoport szerb és boszniai bírák és ügyészek számára készített egy elektronikus képzési anyagot a nemzetközi bűncselekmények megalapozott gyanúja alapján folytatott eljárások hatékony vezetését elősegítendő. A képzési programot 2016-ban indította útjára a munkacsoport, melyben a témavezető Bosznia-Hercegovinában személyesen is közreműködött. A program társadalmi hasznán kívül ez a tevékenység a témavezető személyes szakmai kompetenciáit is erősítette.

Tartalmában annyiban tért el a kutatás a kezdeti tervektől, hogy a témavezető elsősorban az ENSZ által felállított Ex-jugoszláv Nemzetközi Büntetőtörvényszéke (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ICTY*) joggyakorlatára fókuszált, ami a leggyakoribb és leggazdagabb hivatkozási alap a nemzetközi büntetőjogi felelősségi koncepciók vonatkozásában, mely téma a kutatás végeredményét képező monográfia tárgya. A döntést az időszaki szakmai beszámolót ellenőrző szakmai zsűri elfogadta.

A fenti módosítások mellett a vállalt feladatok teljesültek a 2017. augusztus 31-i határidőig.

A kutatás időszaka alatt 1 monográfia született (magyar nyelven), 5 könyvfejezet, 4 konferenciacyk, 10 folyóiracyk, 5 egyéb írás (képzési segédlet, publicisztika, absztrakt, stb.), és a témavezető számos tudományos előadást tartott a kutatási témában mind határon belül, mind külföldön.

A kutatási eredmények hasznosultak az oktatásban a témavezető saját egyetemén és más egyetemeken, vendégelőadásai nyomán.

Bár a kutatás végeredményét képező monográfia még megjelenés alatt áll, azt véleményében pozitívan értékelte a szakmai lektor, Prof. Dr. Kovács Péter, a Nemzetközi Büntetőbíróság bírója, a L'Harmattan Kiadó pedig befogadta a kéziratot, 2017-ben adja ki a könyvet.

1. A KUTATÁS TEMATIKAI FÓKUSZA ÉS MÓDSZEREI

A kutató az ösztöndíjas időszak kezdetén arra a következtetésre jutott, hogy a kutatás tematikai fókuszába az ICTY joggyakorlatát helyezi. Indokolták ezt szakmai tapasztalatai, nevezetesen, hogy 2010 és 2015 között az ICTY előtt zajló *Prlić et al.* ügyben a védelem képviselőjének tagja volt. Másrészt adódott ez abból a tényből is, hogy a nemzetközi büntetőbíróságok közül ez a testület nyújtotta eddig a leggazdagabb esetjogot a felelősségi koncepciók tárgyában. Az ösztöndíjas időszakban így elsősorban a Törvényszék joggyakorlatának elemzésére vállalkozott

a kutató, ami publikációkban és szakmai előadásokban manifesztálódott. A kutatás végeredményének tekinthető monográfia is ebben a témában született.

Az ICTY bírói tanácsai szofisztikált elméleteket alkottak a következő kérdésre vonatkozóan: hogyan köthető össze a véres hadműveletet kiöltő és levezénylő politikai és katonai vezető azokkal a bűncselekményekkel, melyeket ténylegesen, fizikai értelemben az irányítása alatt cselekvő fegyveresek követtek el? E kihívást jelentő kérdésre nyújtanak megoldást a felelősségi koncepciók, melyek közül a nemzetközi büntetőjogban máig legmeghatározóbbakat tárta az olvasók elé a kutató publikált elemzései: a bűnszervezeti és előjárói felelősséget, valamint a bűnsegédletet és a felbujtást.

Az ICTY kamaráinak döntéshozatalhoz használt iránytűje nemcsak saját döntéseiből áll, nemzeti és egyéb nemzetközi bíróságok joggyakorlatát is figyelembe veszik. Éppen ezért, ahol a koncepció ismertetéséhez szükséges, felbukkannak a kutató publikációiban és monográfiájában a második világháborút követően hozott ítéletek, a Ruandai Nemzetközi Büntetőtörvényszék, vagy épp a Nemzetközi Büntetőbíróság döntései is.

A négy, középpontba kerülő koncepció kapcsán egy-egy ikonikus szereplő (Ante Gotovina, Momčilo Perišić, Vojislav Šešelj és Naser Orić) ügyét közelebbről is szemügyre vette a kutató. Eseteiken keresztül szóba kerülhetett mind a katonai, mind a politikai vezetők felelőssége. Ítéleteiket jelentős visszhang követte az érintett társadalmakban, mind az áldozati közösségekben, mind saját etnikai csoportjaikban. Utóbbi szempontból ügyük által mind a szerb, a horvát és boszniai muszlim közösség érintetté vált. Végül ítéleteik izgalmas és számos ponton problematikus kérdéseket vetettek fel a felelősségi koncepciók témájában.

Milyen hatást gyakorolhatnak ezek az ítéletek a jelenlegi és hosszú távú politikai és történelmi diskurzusra? Erre a kérdésre egy interjú kutatással igyekezett választ találni a kutató. Szarajevói és Banja Luka-i (bosznia-hercegovinai) civil, illetve állami szervezetek, valamint az akadémia képviselőivel, az átmeneti igazságszolgáltatás helyi szakértőivel ült le beszélgetni 2017 júniusában, hogy ők segítsenek a jogász perspektívát elmozdítani a társadalomra gyakorolt hatás nem jogi tárgyának irányába. A beszélgetésekből vont tanulságokat a kutatás végeredményeként elkészített monográfiában tárja az olvasók elé a kutató.

Az interjú kutatását folytatja, az ösztöndíjas időszakban elkészített absztraktját befogadta a New York-i Columbia Egyetem „Present Past: Time, Memory, and the Negotiation of Historical Justice” c. konferenciát szervező bizottsága, így 2017 decemberében „The ICTY’s Role in the Struggle against the Denial of Genocide” címmel tart előadást, melyet az ösztöndíjas időszakban elkezdett interjú kutatás őszi folytatására alapozva készít elő.

2. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK MEGJELENÍTÉSE A TUDOMÁNYOS ÉS KÖZÉLETBEN

2.1. Publikációk

- Monográfia: *Tettesek és bűnrészesek a délszláv háborúban – Gotovina, Perisic, Seselj és Oric felmentésének nemzetközi büntetőjogi háttere* (Budapest: L’Harmattan, 2017, megjelenés alatt)

- „Elöljárói felelősség az ICTY joggyakorlatában” *Miskolci Jogi Szemle*, 2017 (megjelenés alatt)
- „Az ICTY által megalkotott bünszervezeti felelősségi koncepció élete és remélt halála” *Állam- és Jogtudomány*, 2017 (megjelenés alatt)
- „Egyértelmű üzenetet küldtünk a horvátoknak, semmi keresnivalójuk Belgrádban.” – Miért nem felbújtó és bűnsegéd Vojislav Šešelj az ICTY szerint?” *Pro Futuro*, 2017 (megjelenés alatt)
- „Szélsőséges nacionalista retorika az ICTY előtt: gondolatok Vojislav Šešelj felmentéséről” in Kelemen Zoltán (szerk.): *Emlékkötet Kaponyi Erzsébet tiszteletére* (Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, 2017)
- „A viták békés rendezése” in *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Budapest: MTA JTI, 2017, megjelenés alatt)
- „Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata a gyűlölet-bűncselekmények esetén folytatott büntetőeljárások tárgyában” *Állam- és Jogtudomány*, 2017 (megjelenés alatt)
- „Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a gyűlölet-bűncselekmények esetén folytatott nyomozásról” (társszerző: Pap András László) *Jogesetek Magyarázata*, 2016/3.
- „Jogegységesítés az Európai Unióban a gyűlölet-bűncselekmények megtorlása kapcsán” in Angyal Zoltán (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione II* (Miskolci Jogtudományi Műhely, 2015)
- Publicisztika: „Szembeszökő előítélet - Gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi szabályozása a rendszerváltást követően” (társszerző: Tóth Balázs) *Magyar Narancs*, 2015/37.
- „Az Emberi Jogok Európai Bíróságának pilot ítélete a Magyar büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttságáról” *Jogesetek Magyarázata*, 2015/3.
- „Specific Direction: The Impact of Negligent Judicial Reasoning on Aiding and Abetting Liability at the ICTY” *Acta Juridica Hungarica*, 2015/56/2-3.
- „The Case of X.Y. v. Hungary – A Judgment of the European Court of Human Rights on Pre-Trial Detention” (társszerző: Tóth Balázs) *Hungarian Yearbook on International and European Law*, 2015
- „Népirtás az ICTY nagytársa alatt” in: *Ünnepi kötet dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXXVII.* (Szeged, 2014)
- „Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete az előzetes letartóztatásról. A személyes szabadsághoz való jog korlátozásának kritériumai a legszigorúbb kényszerintézkedés vonatkozásában” (társszerző: Tóth Balázs) *Jogesetek Magyarázata*, 2014/1.
- „Bűnsegédlet a nemzetközi büntetőjogban és az elhibázott Perisic-ítélet” in: Csapó Zsuzsanna (szerk.): *Emlékkötet Herzcegh Géza születésének 85. évfordulójára* (PTE ÁJK, 2013)
- Publicisztika: „Olaj cseppenként – A gyűlöletbeszéd korlátozása és az erőszak megelőzése” *Magyar Narancs*, 2013/38.
- Recenzió: Nagy Boldizsár, Refugee Law and the Status of Refugees in Hungary from the Change of Regime to the accession to the European Union in: *Hungarian Yearbook on International and European Law*, 2013.

- Два элемента в механизме правосудия переходного периода: международные уголовные суды и комиссии по установлению истины (Two Screws of the Transitional Justice Machinery: International Criminal Courts and truth commissions) *International Justice Journal*, 2/6 (Institute of Law and Public Policy, Moscow, 2013)
- Publicisztika: „A felmentések évszaka” *Szuverén*, 2013.
- Publicisztika: „Miért mentették fel Gotovinát?” *Élet és Irodalom*, 2012/LVI/48.
- „A környezet védelme a nemzetközi büntetőjogban” in Raisz Anikó (szerk.): *A nemzetközi környezetjog aktuális kihívásai* (Miskolci Egyetem, 2012)
- „Gondolatok a természeti erőforrások feletti fegyveres konfliktusokról” in Csák Csilla (szerk.): *Jogtudományi tanulmányok a fenntartható természeti erőforrások témakörében* (Miskolci Egyetem, 2012)
- „A Nemzetközi Bíróság előtti boszniai népiirtás ügy társadalmi és politikai kontextusa” in *Collegium Doctorum Konferencia* (Miskolc: Bíbor Kiadó, 2012)
- „A Nemzetközi Büntetőbíróság és a bűnszervezeti felelősségi koncepció halála” *Kül-Világ – A Nemzetközi Kapcsolatok Folyóirata*, 2012/4

2.2. Szakmai konferenciákon tartott előadások

- „Has any war criminal been acquitted or any innocent national hero convicted by the ICTY? - A map on high-profile cases from the perspective of criminal liability concepts” *8th Central and Eastern European Forum for Young Legal, Political and Social Theorists* (Magyar Tudományos Akadémia, 2016. április 22.)
- „The Impact of Selective Memory on Human Rights in Hungary” *3rd Annual AHDA Conference Historical Justice and Memory: Human Rights and Memory* (Lund University, Svédország, 2014. december 5.)
- „Measuring the Quality of Judicial Reasoning at the ICTY with the Litmus Paper of Accessory Liability” *How to Measure the Quality of Judicial Reasoning* (Debreceni Egyetem, 2014. november 29.)
- „Jogegységesítés az Európai Unióban a gyűlöletbűncselekmények megtorlása kapcsán” *Uniós tagságunk 10 éve: célkeresztben a jogegységesítés* (Miskolci Egyetem, 2014. május 29.)
- „How Can International Criminal Courts Distort Historical Justice and Memory?” *2nd Annual AHDA Conference Historical Justice and Memory: Questions of Rights and Accountability in Contemporary Society* (Columbia University, New York, Egyesült Államok, 2013. december 6.)
- „A környezet védelme a nemzetközi büntetőjogban” *A nemzetközi környezetjog aktuális kihívásai* (Miskolci Egyetem, 2012. szeptember 21.)
- „Természeti erőforrások feletti fegyveres konfliktusok” *A fenntartható természeti erőforrások* (Miskolci Egyetem, 2012. október 12.)

3. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK HASZNOSÍTÁSA AZ EGYETEMI OKTATÁSBAN

3.1. A kutató saját intézményében tartott előadások

A kutató az ösztöndíjas időszakban a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának docenseként oktatott az Európai és Nemzetközi Jogi Intézet munkatársaként. A kutatási eredményeit hasznosította oktatási tevékenységében a „Nemzetközi jog” tárgy vonatkozó előadásain, a „Nemzetközi jogi gyakorlat” vonatkozó foglalkozásain, „Az államtudományok fejlődési tendenciái” doktori tárgy vonatkozó előadásain, valamint a „Hadjog” szabadon választható tárgy foglalkozásain.

3.2. A kutató vendégelőadóként tartott előadásai, egyéb releváns tevékenysége a tudományos közösségben, a szakmai és közéletben

- szekcióelnök, „Nemzetközi jog, európai jog” szekció, Tavaszi szél (Miskolci Egyetem, 2017. március 31.)
- zsűritag, magyarországi nemzeti forduló, Telders International Law Moot Court Competition (MTA Jogtudományi Intézet, 2017. márc. 13.)
- vendégelőadás, „War crimes, war criminals and tribunals to sentence them” (Nagy Boldizsár „Public International Law” c. kurzusán, Central European University, 2016. dec. 6.)
- szekcióelnök, „States in Transition: Different Approaches to Deal with the Legacy of the Past” szekció, Diversity of Science, Diversity of Nations (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. november 25.)
- vendégelőadás, „A Nemzetközi Büntetőbíróság” (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, TDK ülés, 2016. november 15.)
- vendégelőadás, „Büntetőjogi felelősségi koncepciók a nemzetközi büntetőbíróságok joggyakorlatában” (Magyar Igazságügyi Akadémia, 2016. október 25.)
- lektori vélemény, „Az emberiség elleni bűncselekmények szabályozása a magyar jogban” című tanulmány kéziratáról (Állam- és Jogtudomány, 2016. augusztus)
- zsűritag, oroszországi nemzeti forduló, Philip C. Jessup International Law Moot Court Competition (Moscow State University, 2016. február 4-5.)
- vendégelőadás, „War crimes, war criminals and tribunals to sentence them” (Nagy Boldizsár „Public International Law” c. kurzusán, Central European University, 2015. dec. 8.)
- vendégelőadások, Hack Péter “Transitional Justice” c. kurzusán (10 vendégelőadás, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2015/16. tanév)
- tutori dolgozatok szakmai értékelése, “International Criminal Law: An Unfailing Source of Legal Creativity or a Never-ending Course of Judicial Opportunism?” (ELTE Bibó István Szakkollégium, 2015); “The Western Balkans’ Roads to EU Accession – A Case Study of the Effectiveness of the ICTY Conditionality in Serbia” (2016)
- vendégelőadás, „Nemzetközi büntetőbíróságok” (KRE Állam- és Jogtudományi Kar, TDK ülés, 2015. május 13.)

- vendéglőadás, „Felelősségi koncepciók a nemzetközi büntetőjogban” (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Külügyi Vitakör, 2015. február 24.)
- vendéglőadás, „Jurisdiction and Procedure of International Criminal Courts” (SZE, Állam- és Jogtudományi Kar, 9th Batthyány Summer School, 2014. július 15.)
- vendéglőadás, „International Criminal Law” (Nagy Boldizsár „Public International Law” c. kurzusán, Central European University, 2014. dec. 2.)
- vendéglőadás, „Political and Legal Legacy of the ICTY” (Tufts University, Boston, Egyesült Államok, 2013. március 28.)
- vendéglőadás, „Genocide under the interpretation of the ICTY” (Tufts University, „Genocide” c. kurzus, Boston, Egyesült Államok, 2013. március 28.)
- kerekasztal-beszélgetés, 1965-66-os indonéziai tömeggyilkosságok nemzetközi büntetőjogi szemléletű minősítéséről, „Ha érteni akarod a világot” dokumentumfilm-fesztivál, Toldi, Budapest, 2013. március 21.)
- bírálói vélemény, Varga Réka „Challenges of domestic prosecution of war crimes with special attention to criminal justice guarantees” c. doktori értekezéséhez (nyilvános védés: PPKE Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. február 13.)
- vendéglőadás, „War crimes, war criminals and tribunals to sentence them” (Nagy Boldizsár „Public International Law” c. kurzusán, Central European University, 2012. dec. 4.)